

Кузьмінський В.З.,
кандидат економічних наук, доцент
Університет «КРОК», м. Київ, Україна
e-mail: VolodimirKZ@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7069-0057>

Біхунів В.В.
аспірант кафедри економіки та фінансів
Університет «КРОК», м. Київ, Україна
e-mail: bikhunovvv@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7069-0057>

ПІДХОДИ ДО ОПОДАТКУВАННЯ ТА ПОДАТКОВІ РЕФОРМИ МИКОЛИ БУНГЕ

Анотація. У тезах детально розглядаються ініціативи М. Бунге, які мали на меті покращення економічного та правового становища населення. Особливу увагу приділено еволюції оподаткування, зокрема запровадженню прогресивних змін у фіскальній політиці. На основі вивчення джерел зроблено висновок про значний вплив реформ М. Бунге на трансформацію тогочасної податкової системи.

Ключові слова: Микола Бунге, податки, непряме оподаткування, реформи, бюджет, дисбаланс

Одним із ключових елементів держави є система оподаткування. Вона відіграє важливу соціально-економічну та політичну роль, виконує особливі функції. Перш за все, вона є джерелом наповнення державної казни. Крім того, обґрунтована та ефективна система оподаткування стимулює розвиток громадянської спільноти. Дослідження, що пов'язані з цією темою, показують, що досить значна наукова увага приділялась постаті М. Бунге та його соціально-економічним реформам. Однак питання, пов'язані з його податковою реформою, залишаються недостатньо вивченими.

Метою роботи є з'ясування історико-економічного аспекту реформ М. Бунге у царині податкової системи.

Кардинальні зміни в податковій політиці Російської імперії почалися після призначення М. Бунге міністром фінансів у травні 1881 р. Його реформи стартували в дуже складних умовах, а саме:

- відчувалися наслідки війни з Туреччиною 1877-1878 рр.;
- бюджет мав величезний дефіцит;
- рубль стрімко знецінювався, а державний борг сягав неймовірних на той час значень - 6 млрд руб.;
- 1880-ті роки також супроводжувалися частими неврожаями;
- становище селян погіршувалося через зменшення земельних наділів і через зростання населення, збільшення кількості безземельних господарств і надмірні податки.

За шість років роботи міністром фінансів М. Бунге провів серію податкових реформ, спрямованих на підтримку населення, зокрема селянства.

Необхідність таких змін була обумовлена складними соціально-економічними умовами життя селян. Зокрема, через неврожай 1880 року уряд скасував соляний податок (1881 р.).

До інших важливих змін увійшли: зменшення викупних платежів (1882 р.), ліквідація подушного податку (1883-1886 рр.) та збільшення поземельного податку (1884 р.) [1, с. 26-28].

Також за програмою Бунге було вжито таких заходів для покращення життя селян, як сприяння купівлі землі (у 1882 р. створено Селянський банк, який фінансував покупку землі та вирішив суперечки щодо наділів) та ініціювання переселенської політики (1881 р.), що стимулювало розвиток сільського господарства (впровадження спадкового землекористування) [2, с. 11].

Метою визначення порядку поступового скасування подушного податку за пропозицією М. Бунге стало те, що Міністерство фінансів розпочало аналіз рівня податкового навантаження на різні верстви населення. Зазначимо, що отримані дані не могли бути абсолютно точними, адже будь-які чинники – неврожай, шкідники, стихійні лиха (повінь, посуха, грози з градом), загибель худоби через епізоотії – ставали тяжким випробуванням для селянства, яке вже страждало від надмірних податків, примітивних знарядь праці та постійного дефіциту робочих рук. Нерідко стихійні лиха робили неплатоспроможними не лише окремі села чи повіти, а й цілі губернії.

М. Бунге вважав за потрібне поступово скасувати подушний податок, насамперед звільнивши від нього селян, оскільки для них цей платіж був найобтяжливіший [3, с. 1-2]. За пропозицією міністра фінансів Бунге, з 1 січня 1883 р. від сплати податку звільнили міщан, безземельних та колишніх поміщицьких селян. Остаточо його скасували на європейській частині Російської імперії законом від 28 травня 1885 р.

Скасування подушного податку мало величезний прогресивний вплив на розвиток села того часу. Це проявилось в наступному:

- селяни отримали суттєву економічну вигоду, що сприяло активізації їхньої господарської діяльності;

- було ліквідовано поділ суспільства на тих, хто платить податки і не платить;

- створилися передумови для поступової відміни несправедливої кругової поруки;

- зникнення подушного оподаткування заклало основу для реформування обтяжливої паспортної системи.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що Микола Бунге суттєво вплинув на збільшення непрямого оподаткування в другій половині XIX ст. Він вважав, що таким чином відбувається поповнення бюджету за мінімальних витрат і це є найефективнішим методом. За період його роботи міністром фінансів доходи від таких податків зросли на 66 млн руб. або 18%. На його думку, соціальною базою в реалізації цих заходів могло стати тільки заможне селянство.

Список використаних джерел

1. Державний архів Черкаської області. Ф. 402. Оп. 1. Спр. 14. 48 с.
2. Центральний державний історичний архів м. Київ. Ф. 500. Оп. 1. Спр. 51. 23 с.
3. Центральний державний історичний архів м. Київ. Ф. 707. Оп. 87. Спр. 6439. 6 с.